

Szegedi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Kalocsai Karolina

**Gyakorlóközösségek és az angol mint lingua franca: Tanulmány a szegedi
Erasmus hallgatók egy csoportjáról**

A doktori értekezés magyar nyelvű tézisei

Témavezetők:

Dr. Donald W. Peckham

Dr. Juliet Langman

Szeged
2011

1. Bevezetés

Disszertációm célja bemutatni az angol mint lingua franca nyelvhasználatot a Szegeden tanuló Erasmus hallgatók egy csoportjának társas gyakorlatain keresztül. Az angol mint lingua franca olyan nyelvhasználat, mely különböző anyanyelvű beszélők között jön létre, egyezkedésen alapszik, és a kölcsönös megértésre törekszik. Másként megközelítve a kérdést, az angol mint lingua franca “összekötő nyelv” az olyan két-, vagy többnyelvű beszélők között, kiknek nyelvi repertoárja az angolban fedi át egymást (Smit 2010: 17). Vizsgálatom a gyakorlóközösség-elméletre (Wenger 1998) épül, s mint ilyen, az angol mint lingua franca nyelvhasználatnak egy etnografikus, cselekvésalapú megközelítését adja. Vagyis, a vizsgálat kiindulópontja nem a nyelv, hanem a nyelvi eszközökön keresztül megvalósuló, egy adott kisközösséghez szorosan kapcsolódó társas gyakorlatok.

A jelen vizsgálat a LINEE projektben végzett kutatómunka folyományaként jött létre. A projektmunka során a Szegeden és Prágában ideiglenesen tanuló Erasmus hallgatók nyelvi helyzetét, azon belül is, az angol mint lingua franca helyi szerepét vizsgáltam mélyinterjúkon keresztül. Az interjúkból kitűnt, hogy az Erasmus hallgatók nyelvhasználatának pontos megismeréséhez etnografikus módszerekre van szükség. Mivel a jelenkori angol mint lingua franca kutatók a vizsgálatuk tárgyát elsősorban nyelvi fogalomként értelmezik, disszertációmban fontosnak tartottam egy tágabb elméleti keretet választani. Választásom a gyakorlóközösség-modellre esett, melynek előnyeit ismertem a nyelv és a társadalmi nem összefüggéseit vizsgáló kutatásokból, illetve a második nyelvi szocializációt leíró kutatásokból. Mind az adatgyűjtést, mind az adatelemzést a gyakorlóközösség-modell kívánalmainak megfelelően végeztem.

A gyakorlóközösség-modell nem ad a nyelvnek különleges elemzési státuszt, hanem a nyelvet a résztvevők által folytatott számos társas gyakorlat egyikének tekinti. A modell célja a nyelvi és nem-nyelvi társas gyakorlatok során létrehozott és fenntartott, a csoportot meghatározó társas jelentéseket megragadni. A csoport úgy tekinti, mint egy kisközösség, melynek tagjai “1) együttesen vesznek részt 2) egy egyezkedésen alapuló közös vállalkozásban 3) javaknak egyezkedés útján létrehozott közös repertoárja segítségével” (Langman 2003: 69). A definíció körkörös: a közös nyelvi és nem-nyelvi társas gyakorlatok megteremtik a közös célokat, melyek a közös gyakorlatokban való részvétel során valósulnak meg. A gyakorlóközösséget definiáló hármasság (közös részvétel, célok és javak) dinamikusán változik, s mint ilyen, a tanuláshoz egy olyan formáját eredményezi, mely új identitások kialakításához vezet.

A gyakorlóközösség-modellt nyelvészeti kutatásokban elsőként a társadalmi nem és nyelvi szocializáció kutatói alkalmazták. A vizsgálatokból kitűnik, hogy a gyakorlóközösség-modellt alkalmazó nyelvészek akkor járnak el jól, ha az adatgyűjtésben etnografikus módszereket, a nem-nyelvi társas gyakorlatok elemzésben kvalitatív módszereket, és végül a nyelvi gyakorlatok elemzésében a diszkurzus elemzés módszereit helyezik előtérbe. Ennek megfelelően vizsgálatomat résztvevő-megfigyeléses módszerrel végeztem, és a tanulók saját gyakorlataival kapcsolatos (emic) értelmezéseinek a megismerésére törekedtem. Az emic értelmezések később segítségemre voltak annak megállapításában, hogy melyek a csoport szempontjából jelentőséggel bíró társas beszélgetések, és hogy ezeket mely kritériumok alapján célszerű vizsgálni.

A jelen vizsgálat előtt keveset tudtunk arról, hogy az angol mint lingua franca nyelvhasználat hogyan függ össze a különféle kisközösségek mindennapi életével, a csoporttagok tevékenységével, nézeteivel, és érdeklődésével. Ezt felismerve, 2006-ban a legkiválóbb angol mint lingua franca kutatók figyelmeztetnek, hogy több “kvalitatív irányú, etnografikus elemre épülő” vizsgálatra van szükség (Seidlhofer et al. 2006: 21, saját fordításom). Nem sokkal ezután, Seidlhofer (2007) javaslatot tesz a beszélőközösség-fogalmának a gyakorlóközösség-fogalommal való helyettesítésre, mely, véleménye szerint, leginkább összeegyeztethető az angol mint lingua franca szemlélettel. S bár a jelenkori angol mint lingua franca kutatások zöme felderítő jellegű interakciós elemzésen alapszik, hiányzik belőlük az etnografikus, cselekvés alapú megközelítés. Vagyis, a kutatók nagy többsége (még mindig) a nyelvet állítja az elemzés középpontjába, és mellőzi, vagy teljesen figyelmen kívül hagyja a társas cselekvés egyéb formáit. Továbbá, a kutatók többsége továbbra sem veszi figyelembe, hogy egy kisközösségen belül a beszélgetések nem egyszeri, ad hoc jelenségek, hanem bizonyos mértékig ismétlődnek. Végül, a kutatók nem vizsgálják a gyakorlóközösség meglétét kritikus szemmel, s ebből kifolyólag nem aknázzák ki a gyakorlóközösség-modellben rejlő analitikus lehetőségeket. A fenti megállapítások alól kivétel Ehrenreich (2009) és Smit (2009, 2010), kik a jelen disszertációval egy időben ismerték fel a fenti hiányosságokat, és tettek lépést a probléma kiküszöbölésére. Így Ehrenreich (2009) és Smit (2009, 2010), a fő árammal ellentétben, az angol mint lingua franca nyelvhasználatot elsősorban társas gyakorlatként értelmezi, és kontextusba ágyazott, etnografikus módszerekkel vizsgálja.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy, egyrészt, szükség van több olyan kutatásra, mely az angol mint lingua franca nyelvhasználatot helyi közösséghez kötött társas

gyakorlatként értelmezi; másodsorban pedig szükség van több olyan kutatásra, mely a gyakorlóközösség-koncepciót nem mint elméleti háttér használja, hanem mint analitikus eszköz alkalmazza. A szegedi Erasmus hallgatók emic értelmezéseinek előtérbe helyezésével, a bő kontextusba ágyazott nyelvi gyakorlatok finomelemzésével, valamint a hosszantartó, kvalitatív módszerek alkalmazásával, disszertációm célja a fenti hiányosságok kiküszöbölése. Tekintettel arra, hogy a szegedi Erasmus gyakorlóközösség az iskola falain kívül alakult, vizsgálatom az első nagyszabású etnografikus munka, mely nem egy intézményes keretek között működő angol mint lingua franca gyakorlóközösség be ad betekintést.

2. Célok és kutatási kérdések

A jelen disszertáció célja új megvilágításba helyezni az angol mint lingua franca nyelvhasználatot a Szegeden tanuló Erasmus hallgatók egy csoportjának társas gyakorlatain keresztül. Az elméleti keretet a gyakorlóközösség-modell adja, kiegészítve a jelenkori angol mint lingua franca szemlélettel. A vizsgálat egyetlen átfogó kutatási kérdés köré épül, melyet három alkérdésre bontva tárgyalok:

• *Melyek a szegedi Erasmus hallgatók által létrehozott, a helyi Erasmus gyakorlóközösséget definiáló társas jelentések? Vagyis, a gyakorlóközösség-modell megközelítésből, melyek az egyezkedés útján létrehozott közös viselkedési formák, közös célok, és közös javak?*

(a) Mely eszközök és közösen létrehozott javak segítik a szegedi Erasmus hallgatókat a közös célok megvalósításában?

(b) Miről árulkodnak a szegedi Erasmus hallgatók nyelvi gyakorlatai? Vagyis, a szegedi Erasmus hallgatók közösségében ki számít “kompetens” angol mint lingua franca beszélőnek?

(c) Miként befolyásolja a hallgatók nyelvi készlete a csoportképzés szempontjából jelentős gyakorlatokat? Vagyis, milyen nyelvi készlettel kell rendelkeznie a csoport központi tagjainak szemben a periférián elhelyezkedő tagokkal?

Az első alkérdés célja áttekinteni azokat a viselkedési formákat, nézeteket és érdeklődési köröket, melyeket a közösség tagjai a mindennapi életük részévé tettek. A második alkérdés célja leírást adni a csoporttagok nyelvi gyakorlatairól, különös tekintettel az angol mint lingua franca nyelvi gyakorlatokra. Vagyis, a második alkérdés célja bemutatni azokat az eszközöket (nyelvi gyakorlatokat), melyekkel a csoporttagok a helyesnek vélt angol mint lingua franca nyelvhasználatról egyezkedtek. A gyakorlóközösség-modellt követve,

“helyes” az a nyelvhasználat, mely a közösen egyeztetett célok szolgálatában áll. Végül, a harmadik alkérdés célja felvázolni, hogy milyen nyelvi kompetenciákkal rendelkeztek a csoport középpontjában elhelyezkedő tagok szemben a periférián elhelyezkedőkkel. A kutatási kérdések megfogalmazásakor figyelembe vettem a disszertációt megelőző LINEE munka tapasztalatait, a terepmunka során gyűjtött tapasztalatokat, a gyakorlóközösség-elmélet irányelveit, és a jelenlegi angol mint lingua franka szemléletet.

3. Módszerek

Az etnografikus terepmunkát, melyből adataim származnak, egy teljes tanév alatt, azaz szeptembertől a következő év júliusáig végeztem, egyidejűleg a LINEE projektben végzett kutatómunkával.¹ A vizsgálatban résztvevő személyek az adott tanévben ideiglenesen Szegeden tanuló Erasmus hallgatók, szám szerint 142. A vizsgált 142 hallgató közül 15 diákkal álltam rendszeres kapcsolatban. A háromszögelés (angolul: triangulation) kívánalmainak megfelelően, adataimat különféle adatgyűjtési módszerekkel, különféle forrásokból merítve gyűjtöttem. A közel egyéves terepmunka egy interjúkból, természetesen létrejövő interakciókból, terepnaplókból, a kutató által indítványozott elektronikus levelekből, a hallgatók egymásnak írt elektronikus leveleiből, és a hallgatók egymásnak címzett online hirdetéseiből álló korpuszt eredményezett. Az adatelemzés a diskurzus-elemzés módszereivel történt, miközben figyelembe vettem mind a kutató (etic), mind a résztvevők saját gyakorlataikkal kapcsolatos (emic) értelmezéseit.

4. A disszertáció felépítése

A dolgozat öt fő részre, és nyolc fejezetre tagolódik. Az első rész tartalmazza a bevezetőt (1. fejezet), a második rész az elméleti keretet (2. fejezet), a harmadik rész az adatokat és a terepmunkát (3. fejezet), a negyedik rész az eredményeket (4., 5., 6. fejezetek), és végül az ötödik rész az összegzést és a konklúziót (8. fejezet). Az első fejezet az adatok és a terepmunka ismertetésével kezdődik. Ezt követik a kutatási kérdések, melyeket egyrészt az adatokból, másrészt a korábbi kutatások eredményeiből kiindulva fogalmaztam meg. Végül, a fejezet rövid leírást ad a gyakorlóközösség-modell korábbi alkalmazásairól. A második fejezet három nagy részre tagolódik. Először is, megnevezi a vizsgálat tudományos alapjait, a kutatásban alkalmazott analitikus módszereket, és az ismeretelméleti alapfeltételezéseket, melyekre a kutatás épül; másodsorban, részletesen kidolgozott definíciót ad az angol mint

---

¹ Az adatgyűjtés pontos dátumát a résztvevők anonimitásának megőrzése érdekében nem teszem nyilvánossá.

lingua franca nyelvhasználatról; végül pedig összegzi a korábbi kutatások eredményeit. A harmadik fejezet ismerteti a terepmunka módszereit, a kutatás során felmerülő etikai kérdéseket, és végül kitér a kutatás korlátaira, hiányosságaira. A negyedik fejezet etnografikus beszámoló a szegedi Erasmus gyakorlóközösségről. Ebben a fejezetben nyelvi gyakorlatokról nem esik szó; a hangsúly a nem-nyelvi társas gyakorlatokon van. Az ötödik, hatodik és hetedik fejezetekben a hangsúly átkerül a rendszeresen ismétlődő közös nyelvi gyakorlatokra, így az interakciós és egyéb nyelvi jelenségekre. Minden empirikus fejezet az eredmények értékelésével zárul, mely során áttekintem a vizsgálati eredményeket a korábbi kutatások tükrében. A nyolcadik fejezetben visszatekintek a kutatási kérdésekre, összegzem az eredményeket, és következtetéseket vonok le az Erasmus program nyelvi hatásait illetően, különös tekintettel az angol mint lingua franca nyelvhasználatra. A disszertációt a felhasznált irodalmak jegyzéke és a függelék zárja.

5. Eredmények

A negyedik fejezet részletes leírást ad a szegedi Erasmus gyakorlóközösség megalakulásáról, kezdve a hallgatók első találkozóitól, a rendszeres közös tevékenységeken át, a tanév végén bekövetkező érzelmes búcsúig. A fejezet rámutat arra, hogy a résztvevőket egyetlen közös cél, nevezetesen a baráti és “családi” kapcsolatokon alapuló helyi Erasmus közösség megteremtése motiválta. A tanulóknak voltak egyéb céljaik is, de ez volt az a cél, amelyben mindannyian osztoztak, és amelyet közösen gyakoroltak. Az általuk létrehozott helyi kisközösséget, igen találóan, “Erasmus családnak” és “Erasmus buboréknak” nevezték. Az “Erasmus buborék” metafora jelzi a csoporttagok gyakori találkozóit, az “Erasmus család” megnevezés pedig előrevetíti a csoporttagok egymással való szoros kapcsolatát. A részvétel gyakorisága alapján a résztvevők három csoportja különíthető el. Az “alcsoporthoz” tartozó központi tagok sűrűn, átlagosan heti három-négy alkalommal találkoztak; az “Erasmus csoportnak” nevezett legközpontibb tagok ennél sűrűbben, napi rendszerességgel találkoztak, s végül az “alcsoporthoz” kívül eső, periférián elhelyezkedő tagok viszonylag ritkán és rendszertelenül vettek részt a közös tevékenységekben. A találkozók általában az estekre és a hétvégékre korlátozódtak, amikor is a diákok partikra jártak és/vagy kirándultak. A közös házi bulik és utazások alkalmával létrehoztak egy közös javakból álló “eszköztárat”, kialakították a kívánt személyközi kapcsolatokat, és tovább finomították az Erasmus “család” megteremtésére vonatkozó közös célt. Wenger (1998) nyomán tehát időközben megteremtették saját gyakorlóközösségüket.

A szegedi Erasmus gyakorlóközösség kivételes volt legalább egy szempontból. A közösség nem csupán létrejött, mint a közös gyakorlatok szükséges velejárója, hanem jelenvolt, mint egyezkedés útján létrehozott közös cél. A hallgatókat elsődlegesen az a közös cél motiválta, hogy létrehozzanak egy, a saját igényeiknek leginkább megfelelő helyi kisközösséget. Így fontos szempont volt, hogy az általuk épített kisközösség baráti és “családi” kapcsolatokon alapuljon. Mind a baráti, mind a “családi” kapcsolatok szolidaritáson és kölcsönös szimpátián alapultak, amiben viszont különböztek, az a kölcsönös ismeretség mértéke volt. A “családi” vagy “rokon” kapcsolatok kialakulásához nem, a baráti kapcsolatok kialakításához viszont fontos volt, hogy a tagok jól ismerjék egymást. A fenti kapcsolatok a közös partik és utazások során jöttek létre, és azok rendszeres gyakorlásával maradtak életben. A nagy éjszakai házibulik elsősorban a “rokon” kapcsolatok kialakítására és fenntartására voltak alkalmasak, a több napos utazások pedig a kölcsönös megismerés szempontjából bizonyultak különösen hasznosnak. A baráti kapcsolatok elmélyítése szempontjából továbbá fontos volt kis baráti társaságokban tevékenykedni. Így az egymással baráti kapcsolatban állók gyakran főztek, vásároltak, és kávéztak együtt a délutáni és kora esti órákban.

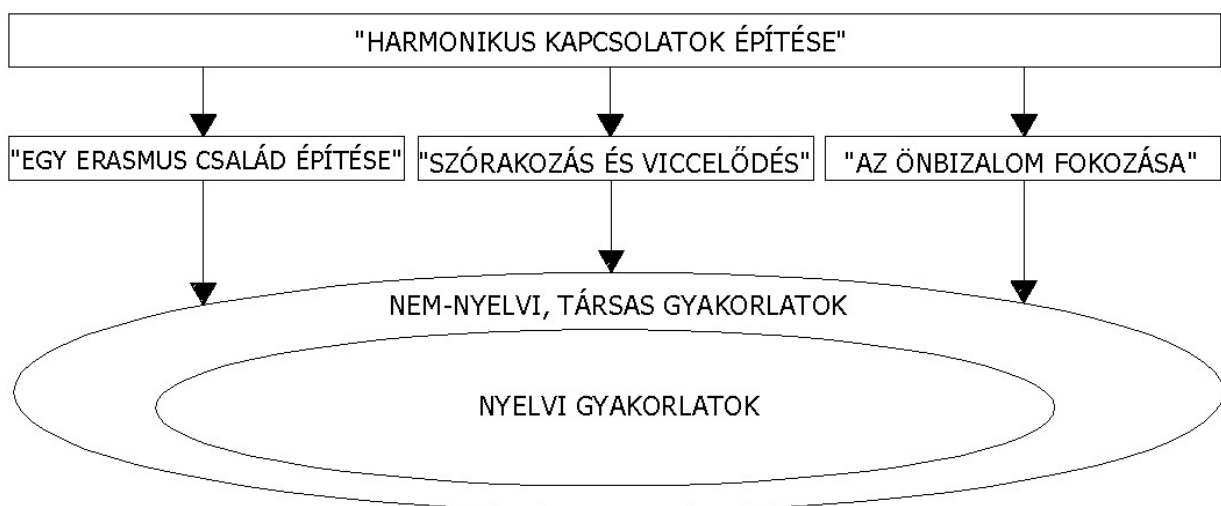
A baráti és “családi” kapcsolatok fenntartásával a szegedi Erasmus diákok tovább finomították a közös célt. A vizsgálatból kiderül, hogy olyan “családot” kívántak építeni, melyben magabiztosságra tehetnek szert. A fenti személyközi kapcsolatok különböző módon szolgálták a közös célt. A “családi” kapcsolatokon keresztül a tanulók megtanulták, hogy nem kell a magánytól és az elszigeteltségtől tartaniuk, hiszen tagjai egy közösségnek, ahol mindig szeretettel fogadják őket. A “családi” kapcsolatok tehát az összetartozás és biztonság érzetén keresztül növelték a résztvevők magabiztosságát. A baráti kapcsolatok viszont azért voltak hasznosak, mert “bearanyozták” a diákok életét. A barátok őszinte, meghitt perceket töltöttek együtt, és nagyfokú ragaszkodást tanúsítottak egymás iránt. A tudat, hogy van kire támaszkodniuk Szegeden, tovább fokozta a diákok magabiztosságát.

A negyedik fejezet végül beszámol még egy egyezkedés útján létrehozott közös célról. A hallgatók számára fontosnak bizonyult, hogy olyan közösséget építsenek, mely előnybe helyezi a vidámságot és a felhőtlen szórakozást. E célnak megfelelően, a házibulik és utazások mind a szórakozás jegyében teltek. A szórakozás iránti vágyuknak a diákok három módon tettek eleget: alkoholos italokat fogyasztottak; játékokat játszottak, melyek jelentős része az alkoholfogyasztással volt egybekötve, és végül “őrültségnek” nevezett tevékenységekben vettek részt. Az utóbbira példa, amikor jelmezben, rúzzsal összefestett

arccal jelentek meg a diszkóban, amikor ruhákat aggattak a város szobraira, vagy amikor éjjel megmártóztak a szökőkútban.

Összefoglalva a fentiek elmondhatjuk, hogy a szegedi Erasmus gyakorlóközösség fő mozgatórugója az a közös cél volt, hogy 1) létrejöjjön egy baráti és “családi” kapcsolatokon alapuló helyi Erasmus kisközösség, melyben a tagok 2) magabiztosságra tehetnek szert, és 3) hódolhatnak a szórakozás iránti vágyuknak. Az 5.1.-es ábrán vázolt módon, a cél megvalósításához vezető úton, s mintegy a cél megvalósításának eszközeként, a tagok egy javakból, egész pontosan, nyelvi és nem-nyelvi társas gyakorlatokból álló eszköztárat hoztak létre. Míg a negyedik fejezet a közös célok, és a hozzájuk kapcsolódó nem-nyelvi társas javakat tekinti át, az azt követő három empirikus fejezet a közös eszköztár nyelvi elemeibe ad részletes betekintést.

5.1. ábra A közös célok és a hozzájuk kapcsolódó eszköztár

Az ötödik fejezet két részre tagolható. Az első rész megmutatja, hogy a baráti és “családi” kapcsolatokon alapuló Erasmus “család” mely nyelvi eszközökön keresztül valósult meg. A fejezetből egyértelműen kitűnik, hogy a közösségépítés nagyrészt angol mint lingua franca nyelvi gyakorlatokon keresztül ment végbe. A diákok felismerték, hogy az angol az egyetlen nyelv, melyet mindannyian beszélnek. Ezt figyelembe véve megkövetelték, hogy az Erasmus “család” szintjén zajló beszélgetéseknek az angol (mint lingua franca) legyen a nyelve. Döntésüket az alábbi demokratikus elvvel magyarázták: az Erasmus “család” minden tagjának biztosítani kell a beszélgetésekben (s így a közös nyelvi gyakorlatokban) való részvétel lehetőségét.

A “család” szintjén zajló beszélgetéseken túl, a barátok külön nyelvi gyakorlatot alakítottak ki. Az ő gyakorlataikat a nyelvi sokszínűség jellemezte. Vagyis, a baráti kapcsolatok kialakítását és fenntartását nem kötötték az angol (mint *lingua franca*) nyelvhasználathoz, hanem kihasználva az egyéni többnyelvűségből adódó lehetőségeket, a nyelvhasználatot személyes céloknak rendelték alá. Így az egymással baráti kapcsolatban álló diákok helyi szinten rendezték a nyelv kérdését attól függően, hogy ki, melyik nyelvét kívánta használni, esetleg gyakorolni. A diákok zöme előszeretettel használt idegen nyelveket, legyen az korábban már tanult idegen nyelv, a magyar, mint környezet nyelv, vagy a többi Erasmus hallgató anyanyelve, mellyel szegedi tartózkodásuk idején találkoztak először. A különböző anyanyelvű diákoknak többnyire sikerült olyan döntést hozni, mely mindenkit elégedettséggel töltött el. Konfliktusra egyedül akkor került sor, ha például a francia anyanyelvű diákok nem tették lehetővé a franciát mint idegen nyelvet beszélő társaik számára, hogy franciául beszéljenek, hanem az angol nyelv használatát követelték meg tőlük. Ez főleg azokkal a diákokkal fordult elő, akik számára az angol nem csupán a csoportépítés eszköze, hanem egyben a nyelvtanulás célja is volt.

Az ötödik fejezet második része bemutatja azokat az angol mint *lingua franca* gyakorlatokat, melyekkel a résztvevők a barátságon és “családi” kapcsolatokon alapuló helyi kisközösséget építették. Az itt tárgyalt nyelvi gyakorlatokkal a tanulók fontos napi rítusokat, így például köszönést, megszólítást, káromkodást, ugratást, bocsánatkérést, jókívánságokat, úgy nevezett “parti társalgásokat” és “valódi társalgásokat” bonyolítottak. A rítusok lebonyolításához a résztvevők egy szavakból, kifejezésekből és párbeszédkekből álló, folyamatosan változó készletből merítettek. A készlet számos nem angol szót és kifejezést tartalmazott, ami azt jelenti, hogy a diákoknak döntenie kellett, hogy kódot váltanak-e, s ha igen, a rendelkezésre álló nyelvek melyikéből kölcsönöznek. Az e fajta kódváltás eltér az angol mint *lingua franca* kutatók által vizsgált kódváltástól. A rítusok alkalmával, a szegedi Erasmus hallgatók nem spontán váltottak kódot, és nem hoztak létre semmi újat. Épp ellenkezőleg, “rituális” kódváltást folytattak, mellyel valamely régi kódváltásos kifejezést ismételték meg.

A hatodik fejezet a szórakozás céljával létrehozott közös nyelvi gyakorlatokat és készleteket mutatja be. A fejezetből kitűnik, hogy a szórakozás iránti vágyuknak a tanulók a humoron keresztül tettek eleget. A humornak két fajtáját alkalmazták. Egyrészt rendszeresen viccelődtek a *nyelvről*; másrészt, rendszeresen vicceltek a *nyelvben*. A nyelvről szóló humoros megjegyzéseket arra a közös tapasztalatra alapozták, hogy egy számukra idegen országban

tartózkodnak, ahol a nyelvtanulásból, nyelvhasználatból és félreértésekből kifolyólag kellemetlen, s olykor “kínos” helyzetekbe kerülnek. A számukra furcsa helyzetek egy része tehát a nyelvi készségek, azon belül is, az angol és magyar nyelv megléte vagy hiánya miatt alakult ki. Így végeredményben a nyelvről szóló viccek célpontjába az angol és magyar nyelvi készségek kerültek. Ami pedig a nyelvben való vicceket illeti, a diákok három féle módon keltettek humoros hatást. Egyrészt, alkalmazták a kódváltást (beleértve a “spontán” és a “rituális” kódváltást), mint a humor eszközt; másrészt, olyan szupraszegmentális jegyeket használtak célirányosan, mint a hangsúly vagy a hangszín; és végül szójáték.

A hatodik fejezet rámutat arra, hogy a közös nyelvi gyakorlatokban a két fenti cél többnyire együtt volt jelen. Azaz, a humor eszközével a szegedi Erasmus diákok szolidaritást és egyetértést gyakoroltak, mely pedig hozzájárult a barátság és “családi” kapcsolatokon alapuló kisközösség megalapításához. A humor közös “munka” – közös erőfeszítés – eredményeként jött létre, oly módon, hogy a résztvevők továbbszótték egymás gondolatait, és közeledtek egymás beszédmódjához. Így például amikor az egyik résztvevő kódot váltott, ironikus megjegyzést tett, éneklő hangon szólalt meg, vagy indirekt módon egy nemi aktussal kapcsolatos témát érintett, a másik (gyakran a harmadik, sőt negyedik résztvevő is), követte az előbbi (vagy előbbieket) példáját. A szegedi Erasmus közösségben tehát jellemző volt a több egymást követő megnyilvánulásra kiterjedő, láncszemekként összeálló humor. Miközben a diákok a humoros hatás elérésén, illetve fokozásán, fáradoztak, olyan interakciós stratégiákat alkalmaztak, mint például az együttbeszélés, mások megnyilvánulásainak a folytatása vagy befejezése, és a mások által felkínált nyelvi mankó elfogadását jelző szóismétlések. Valamennyi interakciós stratégia a szolidaritás, az egyetértés és a harmónia gyakorlásának az eszköze volt, és a baráti és “családi” kapcsolatokon alapuló kisközösség megteremtésének a célját szolgálta.

Végül, a hetedik fejezet részletes leírást ad azokról a nyelvi készségekről, melyek használatával a szegedi Erasmus hallgatók magabiztosabb angol (mint *lingua franca*) beszélőkké váltak a helyi kontextusban. Az Erasmus “családon” belül az angol (mint *lingua franca*) egy önként választott gyakorlat volt (lásd az ötödik fejezetet), mégis számos problémába ütközött. Különösen igaz ez együtt töltött időszak elejére, amikor is a tanulóknak (még) komoly fenntartásaik voltak az angol nyelvi készségeiket illetően. Konkrétan, nem hittek benne, hogy képesek az angolt “jól” használni. A hetedik fejezet azonban hiteles képet fest az e téren végbemenő változásokról. Így megmutatja, hogy a hallgatók jelentős önbizalomra tettek szert az angol (mint *lingua franca*) nyelvhasználat terén, köszönve a közös nyelvi gyakorlatoknak, azon belül pedig a jól időzített nyelvi mankóknak.

A magabiztosság növelése szempontjából, a nyelvi mankók a szókeresés és a meg nem értés pillanataiban bizonyultak különösen hasznosnak. Amikor egy résztvevő nem találta a szót vagy kifejezést, amivel leginkább ki tudta volna magát fejezni, vagy nem tudta értelmezni az előző beszélő megnyilvánulását, a beszédpartnerek nyelvi mankót nyújtottak a számára. A szókeresés alkalmával a nyelvi mankót a megnyilvánulások együttes építése jelentette. Vagyis, látva a beszélő direkt vagy indirekt módon kifejezésre juttatott nehézségét, a beszédpartnerek felkínálták a hiányzó szót vagy kifejezést. Ha viszont ők maguk sem voltak a keresett szó vagy kifejezés birtokában, egyezkedés útján közösen létrehoztak egy helyi jelentést. Az egyezkedési folyamatba maga a kereső fél is bekapcsolódott, majd válaszul a beszédpartnerek segítő gyakorlatára, megerősítette, vagy megismételte a felkínált szót, vagy a közösen konstruált helyi jelentést. Ha viszont a beszélő meg nem értésből adódó nehézséggel találta magát szembe, a beszédpartnerek megismételték, vagy pedig körülírták a problémás szót/kifejezést, így biztosítva számára a megértést. Végeredményben tehát a szegedi Erasmus diákok oly módon váltak az angol (mint *lingua franca*) nyelvhasználat magabiztos beszélőivé, hogy a kezdetben ijesztőnek vélt szókeresést és meg nem értést kölcsönösen elfogadott, és együttes erővel megoldott gyakorlattá változtatták.

7. Összefoglalás és következtetések

Disszertációm célja a szegedi Erasmus hallgatók nyelvi helyzetének a társas gyakorlatokon keresztül történő megismerése volt. Konkrétan, arra a kérdésre kerestem a választ, hogy hogyan illeszkedik a nyelv a szegedi Erasmus hallgatók mindennapi életébe, és azon belül mi az angol mint *lingua franca* helyi szerepe és jelentősége. Vizsgálatom kiindulópontja a társas nyelvhasználat, melyben a nyelv nem, mint prioritás, hanem mint a társas gyakorlatok egyike van jelen. Disszertációm és a disszertációt megelőző LINEE kutatómunkám² együttesen adnak részletes betekintést a Közép-Európa országaiban ideiglenesen tanuló Erasmus tanulók nyelvi gyakorlataiba. A fenti munkák alapján az alábbi következtetések vonhatók le.

Először is, a vizsgált Erasmus hallgatókban meg volt mint az akarat, mind a képesség, hogy ideiglenes lakhelyükön egy gyakorlóközösségnek tekinthető kisközösséget hozzanak létre. Így válaszul egymás viselkedésére, közös viselkedési formákat alakítottak ki, melyeket helyi jelentéssel ruháztak fel (Duff 2006). A számukra idegen országban egyszerre voltak “távol” mind az otthoni

---

² Lásd Kalocsai (2009).

gyakorlóközösségektől, mind a helyi kortársak gyakorlóközösségeitől. A biztonságot, a harmóniát, az egyetértést, valamint felhőtlen boldogságot az általuk létrehozott Erasmus “családban” keresték, és találták meg. S habár az Erasmus “családban” való részvétel minden Erasmus hallgató számára pozitív élmény volt, nem elhanyagolható a tény, hogy egy “köztes világban” éltek és működtek. A fenti eredmény az Európai Bizottság érdeklődésére tarthat számot, hiszen lehetőséget teremt, és kívánatossá teszi, az Erasmus programmal kapcsolatos, nyelveket érintő célkitűzések felülvizsgálatát.³

Másodszor, a disszertációm és a disszertációt megelőző munkám megmutatják, miként válik az angol kulcsfontosságú gyakorlattá a szegedi és prágai Erasmus hallgatók életében. Miután a hallgatók felismerték, hogy nyelvi repertoárjuk egyedül az angol nyelvben fedti át egymást, az angol nyelven keresztül építették az Erasmus “családnak” nevezett kisközösségüket, és az angol nyelven keresztül valósították meg közös céljaikat. Továbbá, a befogadó ország nyelvének hiányában, az angol nyelvre támaszkodva próbáltak meg a helyi diákok kisközösségeibe beilleszkedni. A felismerés – vagy csupán a feltevés –, hogy a helyi (magyar és cseh) diákok nem beszélnek angolul, sorsdöntőnek bizonyult. A vélt vagy valós nyelvi nehézségek következtében viszonylag hamar átértékelték céljaikat, és a helyi diákok társas hálói helyett az Erasmus hallgatók társas hálóit célozták meg. A helyi diákokkal való kapcsolatépítés sikertelensége a diákok nem megfelelő többnyelvűségével magyarázható – ha beszélték volna a befogadó ország nyelvét, könnyebben megtalálták volna a helyi gyakorlóközösségekhez vezető utat. Így végeredményben a jelen vizsgálat azt az álláspontot erősíti, mely szerint az angol nyelv tanításának az angol mint lingua franca szemléletet kell tükröznie. Ennek megvan az az előnye, hogy kevesebb időbefektetést igényel, mint a hagyományos angol mint idegen nyelv elméleti keret szerint működő nyelvtanítás, a felszabaduló idő-, és energiaforrások pedig kiválóan fordíthatók egyéb nyelvek oktatására.

Továbbá, a szegedi és prágai Erasmus hallgatók körében az angol nem csak, hogy “levált” a többi nyelvről, maga mögé utasítva azokat, hanem önálló “életet” kezdett. A hallgatók ellátták az általuk használt angol nyelvet olyan jegyekkel, melyeken keresztül azzá vál(hat)tak, akiké lenni szerettek volna. Vagyis, Widdowson (1993: 43) szavaival élve, folyamatosan alakították és formálták a nyelvet, így fejezve

---

³ Először is, elfogadható-e az Európai Bizottság számára, hogy az Erasmus Programban résztvevő hallgatók és a helyi diákok külön “világban” élnek, és egymással nem, vagy csak minimálisan érintkeznek? Ha nem, miként tudja az Európai Bizottság a két világot egymáshoz közelebb hozni? Vagyis miként tudja a kettő között az átjárást elősegíteni, esetleg biztosítani?

ki az igényt egy sajátos kifejezőeszközzé. Az új kifejezőeszköz az angol mint lingua franca nyelvhasználat egy sajátos “változatát” eredményezte, mely bár rövid életű volt, az angol mint lingua franca kutatók számára fontos tanulsággal bír. A fentiek figyelembevételével azt mondhatjuk, hogy az angol mint lingua franca beszélők képesek az alapvetően képlékeny és változó lingua franca beszédnormákat “rögzíteni”, feltéve ha azok a csoportba (gyakorlóközösségbe) való tartozás kifejezését segítik.

A következő fontos eredmény, amit a disszertáció új megvilágításba helyezett, az angol mint lingua franca beszélők nyelvtanuló és/vagy nyelvhasználó identitásának a kérdése. A szegedi Erasmus hallgatók elsődlegesen angol mint lingua franca nyelvhasználók, másodsorban pedig angol mint lingua franca nyelvtanulók voltak. Vagyis, miközben az angolt a mindennapi szükségleteik kielégítésére használták, olyan nyelvi gyakorlatokban állapodtak meg, mellyel mint nyelvtanulók pozicionálták magukat. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy a nyelvi gyakorlatok nem olyan nyelvtanulót konstruáltak, akinek a célja az anyanyelvi normák elérése, hanem olyan nyelvtanulót, aki akkor vesz fel nyelvtanulói státusz, amikor azt leginkább szükségesnek és/vagy kívánatosnak tartja.

Végül, mind a jelen disszertáció, mind a disszertációt megelőző LINEE munkám rávilágít az Erasmus hallgatók “nyelvek iránti őszinte érdeklődésére” (Stark 2009: 175, saját fordításom). Például a szegedi Erasmus hallgatók számára a kódváltás az Erasmus “család” építésének volt egy kulcsfontosságú gyakorlata, és magában foglalta a “spontán” kódváltást, valamint a napi rituálékhoz kötött kódváltást egyaránt. Így ellentétben a jelenlegi angol mint lingua franca kutatásokkal, a szegedi Erasmus hallgatók életében a kódváltás sokkal inkább irányult a humor, az összhang és az Erasmus “család” építésére, mint a kölcsönös megértés, és/vagy nyelvekhez, kultúrákhoz kötött identitás kifejezésére. Mindent egybevéve azt mondhatjuk, hogy a jelen disszertáció fő érdeme, hogy megmutatta, hogy az angol mint lingua franca nyelvhasználat pontosabb megértéséhez elengedhetetlenül szükséges a társas kontextus alapos ismerete.

Az összefoglaláshoz felhasznált irodalom

Cogo, A. 2009. Accommodating difference in ELF conversations: A study of pragmatic strategies. In: A. Mauranen and E. Ranta (eds.) *English as a lingua franca: Studies and findings*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 254–273.

Cogo, A. and M. Dewey. 2006. Efficiency in ELF Communication: From Pragmatic Motives to Lexico-grammatical Innovation. *The Nordic Journal of English Studies* 5/2: 59–93.

Dewey, M. 2007. *English as a lingua franca: An empirical study of innovation in lexis and grammar*. Unpublished dissertation. London: King's College.

Ehrenreich, S. 2009. English as a lingua franca in multinational corporations – Exploring business communities of practice. In: A. Mauranen and E. Ranta (eds.), *English as a lingua franca: Studies and findings*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 126–151.

Firth, A. 2009. Doing not being a foreign language learner: English as a lingua franca in the workplace and (some) implications for SLA. *International Review of Applied Linguistics*, 47: 127–156.

Hülmbauer, C. 2009. “We don't take the right way. We just take the way that we think you will understand” – The shifting relationship between correctness and effectiveness in ELF. In: A. Mauranen and E. Ranta (eds.), *English as a lingua franca: Studies and findings*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 323–347.

Kalocsai, K. 2009. Erasmus exchange students: A behind-the-scenes view into an ELF community of practice. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 3/1, 24–48.

Peckham, D., K. Kalocsai, E. Kovács and T. Sherman. In press. *English and Multilingualism, or English only in a Multilingual Europe?* Mouton de Gruyter.

Seidlhofer, B. 2005. Standard future or half-baked quackery? Descriptive and pedagogic bearings on the globalisation of English. In: C. Gnutzmann and F. Intemann (eds.), *Globalisation and the English language classroom*. Tübingen: Narr, 155–169.

Seidlhofer, B. 2007. English as a lingua franca and communities of practice. In: S. Volk-Birke and L. Julia (eds.) *Anglistentag 2006 Halle Proceedings*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier. 307-318.

Seidlhofer, B. 2009. ELF findings: form and function. In: A. Mauranen and E. Ranta (eds.), *English as a Lingua Franca: Studies and findings*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 37–59.

Spencer-Oatey, H. 2000a. Introduction: Language, culture and rapport management. In: H. Spencer-Oatey (ed.) *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. London: Continuum, 1–8.

Spencer-Oatey, H. 2000b. Rapport management: A framework for analysis. In: H. Spencer-Oatey (ed.) *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. London: Continuum, 11–44.

Wenger, E. 1998. *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

A disszertáció témakörében megjelent publikációk

Kalocsai, K. 2009. Erasmus exchange students: A behind-the-scenes view into an ELF community of practice. *Applies – Journal of Applied Language Studies*, 3/1, 24-48.

Kalocsai, K. In press. The show of interpersonal involvement and the building of rapport in an ELF community of practice. In A. Archibald, A. Cogo, and J. Jenkins (eds.) *Latest trends in ELF research*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Press.

Kalocsai, K. In press. Building self-confidence in the use of English as a lingua franca: A case study of Erasmus students at the University of Szeged. In G. Szabó, M. Nikolov, & J. Horváth (Eds.) University of Pécs Roundtable Conference Proceedings.

Peckham, D. W., K. Kalocsai, E. Kovács, and T. Sherman. In press. English and Multilingualism, or English only in a Multilingual Europe? In: *Linguistic Diversity in the European Union: First Findings of LINEE*. De Gruyter.

A disszertáció témakörében tartott előadások

2010. Szemben az árral – Egy angol mint lingua franca gyakorlóközösség nyelvújításai. Elhangzott a MANYE Kongresszuson, Debrecen, 2010. augusztus 27-28.

2010. ‘It doesn’t sound good but for fun I do it’ – Creativity rather than accuracy in ELF. Paper presented at the 3rd International Conference of English as a Lingua Franca. Vienna, Austria, 22-25 May 2010.

2010. Learning through collaboration in English as a lingua franca: Use and perceptions. Paper presented with Don Peckham at the New Challenges for multilingualism in Europe. Dubrovnik, Croatia, 11-15 April 2010.

2010. ELF speakers as plurilingual social actors. Paper presented at the Professionalising: developing plurilingual individuals and multilingual institutions international conference. Luxembourg, 4-6 February 2010.

2009. English as a lingua franca: A practice approach. Paper presented at the English Language and Literature Studies: Image, Identity, Reality. Belgrade, Serbia, 5 December 2009.

2009. Learning strategies and signaling interpersonal involvement in ELF. Paper presented at The 2nd English as a Lingua Franca International Conference, Southampton, UK, 6-8 April 2009.

2009. The signaling of interpersonal involvement in English as a lingua franca. Paper presented at the LINEE PhD Conference. Szeged, Hungary, 6 May 2009.

2009. Stratégiai nyelvhasználat a jó interperszonális kapcsolatok érdekében. Elhangzott a Kari Doktorandusz Konferencián, Szeged, 2009 június 3.

2009. Rapport management in ELF conversations. Paper presented at the University of Pécs Roundtable: Empirical Studies in English Applied Linguistics conference. Pécs, Hungary, 12 June 2009.

2008. European students' attitudes towards English as a lingua franca. Paper presented with Don Peckham and Emőke Kovács at the GlobEng International Conference, Verona, Italy, 14-16 February 2008.